

ERZSI NÉNI

A Magyar Állami Operaház felújítás előtti nézőtere
(kultura.hu)

- Az Operaház fontos személyisége, páholynyitogató volt, az első emelet jobb-közép elit során. Királynői alkata, hófehér hajjal keretezett szép arca, megtéveszthette a látogatót. Finom kezét apró ékköves gyűrű díszítette, hosszú ujjait zongoraművészeink megirigyelhették volna.

Este pontban hatkor érkezett, elfoglalta vörös bársony „trónusát” kellő méltósággal és máris készült lélekben az elkövetkezendő „szertartásra”. Az első vendéget a lépcső hajlatában várta, helyére vezette és mesélt az előadásról, szereplőkről, kiemelve kedvenceit, akik kedvéért még a hozzá igazán nem illő klakk szerepét is felvállalta. Ez köztudottan tiltott cselekedet volt, de ki merte volna őt rendreutasítani? „Kell valaki, aki időben megadja a jelet.” jelentette ki a beavatottak biztonságával.

Tudta, mikor kell belépnie a páholy sötétjébe, mikor van szükségünk együttérzésére. Kifinomult füllel hallgatott, kritikáit így komolyan vettük. Mikor látta, rendben megy minden, túl vagyunk a magas C-n, a kényes állásokon, visszaosont posztjára, a nagy tükör elé. Ilyenkor látogatták barátnői a titkárságról, sőt néha még a főtitkár is. Hódolóit ülve fogadta, hiszen az igazgatóság kedvence volt.

Szünetben sokan álltak meg előtte, kis frizura, smink javítgatásra. Örömmel ismerkedett, beszélgetett bárkivel. Nyugdíjazása után otthonában látogattam. A Víg színház mögötti kis utcácskában lakott: „Ha bejön a kapun, menjen egyenesen az udvarba, nézzen fel, ott talál meg, ahol sok virágot lát.” Könnyen eligazodtam, ablakai előtt növényerdő, gangján kis kapu, így „kerten” át juthattam be hozzá. Lakásából friss sütemény, vagy a húsvéti sonka csalogató illata áradt. Legtöbbször váratlanul érkeztem, így sokszor az ágyból ugrasztottam ki. Papucsban nyitott ajtót, selyem pongyolája alól csipkés hálóinge kandikált ki huncutul. Éreztem, örül, hogy lát. Ágya majd mindig vetetlen, benne ragyogóan tiszta ágynemű mályvaszínű puha pehelypaplán.

- Későn kelek, tudja, néhány éve rákkal operáltak, kímélem magam, ahogy tudom. Rövid időm van tán csak hátra, ezért hálás vagyok minden szép pillanatért, versért, virágért, emberi szóért. És az otthonomért, amit szegény férjemnek köszönhetek. Altiszt volt az operában, ott ismerkedtünk meg. Nem volt mesebeli herceg, se szép, se fiatal, de mellette nélkülözésem véget ért. Hálás vagyok érte. Becsültem őt, gondoztam, halálát megsirattam. Egy kis velencei nyaralót, és ezt a két szoba személyzetis lakást hagyta rám, amiben azóta is boldogan élek.

- Szerettem hallgatni, ahogy sorsáról mesélt. Választékosan szerkesztett mondatait néha megtörte egy-egy nyomdafestéket nem tűrő „köztűz”, de nála valahogy ennek is bája volt.

- Az ötvenes évek végén kerültem az Operába nézőtéri dolgozónak. Nagy tisztesség volt ez akkoriban, akárki nem juthatott be oda A harmadik emelet volt a kezdők iskolája, ott tanulták meg a vendégekkel való bánás, viselkedés szabályait. Nekem szerencsém volt, kis német tudásom miatt azonnal az igazgatósági folyosóra kerülhettem. A kormányzói páholy, a proszcénium és a Vörös-szalón tartozott hozzám. Komolyan helyt kellett állnom, hat elemít végeztem, volt bőven pótolnivalóm. Gyerekként, egy kedves zsidó családnál szolgáltam, figyeltem viselkedésük apró finomságait, hallgattam német társalgásukat, igyekeztem ellesni mindent, ami később hasznomra válhatott. Egész életemben autodidakta módon képeztem magam, szerencsére könnyen ragadt rám minden. Így később se éreztem igazán a magasabb végzettség hiányát. Ha valamiben bizonytalan voltam, akkor szünet nélkül kérdéseket tettem fel, akár egy gyerek. Emiatt sose szégyenkeztem.

Egyszer Palló művész úr feleségét kértem meg, szíveskedjék nekem leírni fonetikusán a „Sacre le printemps” és a „Cest la guerre” helyes kiejtését. Addig gyakoroltam, míg meg nem dicsért. Arra büszke vagyok, hogy néhány taktus után hamar felismertem az operákat és tudtam, ki a zeneszerző. Kevés kollégám fordított ennyi időt az önképzésre, de én ezt nagyon fontosnak tartottam. Hiszen gyerekkoromban az opera hírére se hallottam.

„Kapcsoljátok ki a rádiót!” – mondta apám, ha komoly zene szólt. Számomra később ez lett a csoda. „Ez a ház a művészet szentélye” mondták az Operaházra, és én, itt élhettem le az életemet... Palló Imre levett kalappal lépte át az épület küszöbét, így fejezte ki mélyszéles tiszteletét. Kár, hogy a mai fiatalság ezt a műfajt alig ismeri. Bánt az is, hogyha utcai ruhában érkeznek ide. Vannak persze olyanok, akik ruhabemutatót tartanak itt, de ez még mindig jobb.

Én egyszerű dolgozó voltam, de adtam a külsőmre, tiszta ruhában, szépen fésült hajjal jelentem meg minden este. Ezt elvártam volna a közönségtől is. Szerettem a gyerek-előadásokat, gyönyörűséggel néztem le a proscénium páholyból, vasárnap délelőtt, olyan volt a nézőtér, mint egy virágos rét: sok színes ruhácska, szalag, csipke, büszkeséggel töltött el. A gyerekeket tanítani kell a szépre-jóra. Én ezt próbáltam egész életemben.

Csajkovszkij: A hattyúk tava
(balett.info)

Mennyi emléket gyűjtöttem össze 25 év alatt, komolyat, bohókásat egyaránt. Egyik este egy idős úr jött ki a páholyból és megkérdezte: „Madam, bitte schön, was spilt morgen.” Valahogy így. Felnéztem a műsor-előzetesre: „Leider morgen ist keinen opera, das ist einem balett. Musik ist Csajkovszkij. Warten sie, ich muss spekulieren, wie heist diese balett?... Ich hab schon: Gans in kleinem Wasser.” A férfi rám meredt, kezét a szája elé kapta, majdnem röhögő görcsöt kapott. Megfordult és eltűnt a páholy mélyén. Pillanatok múlva

visszajött, két hölgy társságában és még egyszer megkérdezte, mit játszanak holnap? Elismételtem. „Fábelhaft, fábelhaft”, mondták és kuncogva elmentek... Valahogy nem tetszett nekem ez a nevetgélés, éreztem, hogy hibát követtem el. A titkárságra siettem. Akkor még élt aranyos titkárnőnk: „Verucikám, hogy mondják németül a „Hattyúk tava”-t? „Schwanensee”. Az nem lehet, See az tenger. „Nyugodj meg, így mondják, de mire kell ez neked? „Szünet után majd mindent elmesélek.”

Alig ültem vissza a helyemre, máris jöttek németjeim, egy nagy doboz konyakos meggyel. „Ein Moment bitte, jetzt sage ich, was spilts Morgen: „Schwanensee” ... „Nein, nein nicht gut, das war gut, was sie vorher gesagt haben, das war ein goldene Spuck.” „Ezek után megnyugodva mentem be a titkárságra és elmeséltem mindent. Attól kezdve, ha ez a darab ment, megjelent nálam az egész igazgatóság és megkérdezték: „Na Erzsi néni ma megy a „Gans in kleinem Wasser?”

Hát így állok én a híres német tudásommal. A der, die, das-sal, nem vagyok tisztában, de merek beszélni, ha kell kézzel-lábbal rásegítek. Sok külföldi vendég érkezett, idegen nyelvű műsorunk nem volt, így ahogy tudtam elmagyaráztam nekik mindent. Ők ezért duplán hálásak voltak, amit én készséggel elfogadtam. Micsoda vendég névsor: az iráni Sah a kormány-páholyban, felesége a 11.-ben /a feleségek mindig külön ültek/, Tito elnök, az indonéz nagykövet. Arafat kezét is fogott velem. Nálam ült az osztrák kancellár is és ne feledkezzek el Fülöp hercegről sem. A jugoszláv és orosz nagykövettől még puszit is kaptam. A felsorolásból Rákosi Mátyás se maradhat ki. Kádár János mindig nagy kísérettel érkezett a kormánylépcső rejtékén. Hozzá nem juthatott be senki, de a mellékhelyiségbe neki is ki kellett jönnie. Köszöntött és megkérdezte: „Hogy van kedveském?” Ez is jól esett nekem, hiszen ő mégse volt akárki.

Illyés Gyula feleségével, Kozmutza Flórával 1979-ben
(hu.wikipedia.org)

Egyik alkalommal Illyés Gyula jött a feleségével. Nem rajongott a Wagner zenéért, ezért kiült mellém, jól elbeszélgettünk. Észrevettem, hogy közben nagyon figyel engem: „Mondja már lelkem, hol tanult meg ilyen szépen magyarul?” „Az iskolában.” „Milyen végzettsége van?” „Hat elemi.” „Gyönyörűen ejti a szavakat, jól esik hallgatni.” „Otthon hangosan olvasok verseket, szövegeket. Nagyon haragszom a TV és Rádió riporterekre, nyögnek, dadognak, ahelyett, hogy hibátlanul artikulálnának. Aki kiáll a nyilvánosság elé, annak példát kell mutatnia.”

Simándy József Richard gróf és Hankiss Ilona Oszkár, apród szerepében Giuseppe Verdi Álarcosbál című zenés művének próbáján a Magyar Állami Operaház Erkel Színházában. A darabot 1973. december 14-én mutatják be Békés András rendezésében.

(MTI Fotó: Keleti Éva)

Számomra éppen azért csak az az igazi énekművész, aki a szöveget tökéletesen ejti, mint Gyurkovics Mária, Melis György, Simándy József. Képzelve, egyszer a rádió is kért tőlem interjút. Azt hittem, maszlag az egész, de nem, jöttek fel hozzám és megkérdezték, ki a legkedvesebb énekesem, melyik darabot szeretem a legjobban stb. Én elmondtam néhány keresetlen szóval a véleményemet: „A Don Carlos Fülöp királyát senki se tudja úgy elénekelni, játszani, mint Székely Mihály. És Simándy, még ma is töretlen a hangja és olyan szép, elbűvöl mindenkit. És Gyurkovics, Svéd Sándor és Házy, ahogy az Albert Herring-ben színre lépett matrózruhában, pettyes labdával a kezében. És ugyanott Palcsó, ahogy kis inasként kötényben a színpadra kificsorgott. Bájos fiatalságuk elvarázsolt mindenkit.

És merem állítani, hogy olyan Iluskát, mint amelyet a kis Hankiss művésznő alakított, még nem láttam. Jól emlékszem arra is, amikor első szerepében a Pelleas-ban premier előtt remegve mondta: „Egy hang se fog kijönni a torkomon.” És abban a pillanatban, mikor kilépett a színpadra, megszűnt

lidérces félelme, szárnyat kapott tehetsége. Megdöbbenett memóriája, na meg bevallom, jól esett dicsérete, ezért hagytam meg ezt a részletet.

Hankiss Ilona és Turpinszky Béla Kacsóh Pongrác: János vitéz c. daljátékában
(Erkel Színház, 1968. február 17.) (MTVA Archívum)

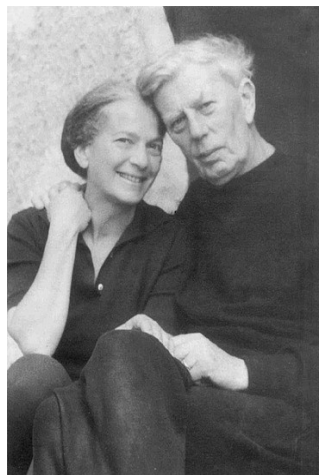

Hankiss Ilona, a kis Yniold, Golaud fia szerepében Claude Debussy Pelléas és
Mélisande című operájának próbáján a Magyar Állami Operaházban (1963)
MTI Fotó: Bartal Ferenc (MTVA Archívum)

És Sárdy, mint Kukorica Jancsi, a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon. Valódi báránnyakkal jött be, tüneményes volt. Akkor még használtak ilyen természetes megoldásokat. A Carmen-ben például lovak is szerepeltek. Ma megelégszenek a vetített díszletekkel. Miért? Az újdonságért? Én inkább az Oláh-féle színpadképek mellett voksolnék, a Don Carlos, Simon Boccanegra, Fidelio, Pillangókisasszony, Bohémélet felejthetetlen előadásait, a díszlet emelte még szebbé. A közönség szereti a szép látványt, hányszor tapsoltak lelkesen, mikor felgördült a függöny.

Sok külföldi sztár vendégeskedett itt akkoriban. Én még Giglit is hallottam, de eközben se felejtkeztem el a mi Simándynkról. Az Opera átépítésekor sok előadás átkerült az Erkel Színházba. A szilveszteri Denevér hiányzik talán a legjobban. Helyette a Sevillai borbély megy, amiben Melis igazán megtesz mindent, hogy Figaro-ként szórakoztassa a közönséget, de hiába, az igazi óév búcsúztató csak a Denevér. Első osztályú szereposztása megismételhetetlen: Osváth Júlia, Orosz Júlia, Udvardy Tibor, Fekete Pál, mint Frosch, tele humorral, kedvességgel. A többiekre már nem emlékszem. A színpalán mögött pezsgőtől roskadozó asztalok várták a szereplőket és előadás végén még a közönséget is megvendégelték. Nagy felhajtás volt. A szeszes ital tilalmát ilyenkor feloldották. Ehhez hasonló szép esték ma már nincsenek. A hangulatteremtéssel is spórolni kell? A pénz kevés ma, az biztos. Fiatal művészeink is kénytelenek haknizni, itt-ott, mert fizetésük semmire se elég.

Nem szabadna az anyagiakról beszélnem, de ez is hozzátartozik az élettörténetemhez. 1955. január 2-án, 200 forint fizetéssel szerződtek. Bízattak, lesz mellékes keresetem. A programfüzetért, akkoriban 2 forintot kaptunk 1,60 helyett. Így tíz után megkerestük tíz zsemle árát. Ma 5,60 helyett kapunk tízet. Viszontszolgáltatásként kikészítjük kabátjaikat. Ha én bemegyek egy cipőboltba és kérek egy 51-s cipőt, elutasítanak, de ha csúsztatok némi borraivalót, azonnal előkerül egy a raktárból. Így egyenlítődnek ki a dolgok. 800 forinttal mentem nyugdíjba. 25 évet dolgoztam, hét igazgatót szolgáltam, ki, Tóth Aladártól, Mihály Andrásig. Minden nap volt előadás, hét végén kettő. Hétfő szünnap, kivéve, ha filharmóniai koncert volt. Ezeket persze örömmel vállaltam, felejthetetlen emlék marad mind. A társadalom krémje volt ezeken jelen.

Fischer Annie és Tóth Aladár (fidelio.hu)

Egyik alkalommal Fischer Annie lépett fel hófehér ruhában, bronz-haja kontyba fogva. Férje, Tóth Aladár a zongoráig kísérte, kezét megcsókolta, majd lassú léptekkel elhagyta a színpadot. Ferencsik felemelte vezénylő-pálcáját, megkezdődött a koncert. Szép este volt.

Munkámnak voltak felelősségteljes részletei is, hiszen szünetben üresen maradtak a páholyok, bennük bunda, táska, résen kellett lennünk. Büszke vagyok rá, hogy nálam sosem vezett el semmi. Éles szemem, jó memóriám volt, pontosan tudtam, ki, hol ül, hiszen mindenkit én vezettem a helyére. Általában ketten voltunk a folyosón, amíg én bent hallgatóztam, a társam olvasott, vagy kötött, mert az előadás őt nem érdekelte. Azért ebben az időben én is összekötöttem, horgoltam egy szekérre valót.

„25 évet dolgoztam, hét igazgatót szolgáltam, ki, Tóth Aladártól, **Mihály Andrásig.**”
(Mihály András családjának archívumából)

- Nekem is horgolt egy ruhakölteményt, akkor kezdődött barátságunk, mely haláláig tartott. Egyik este berendelt próbára, kezembe nyomta a majdnem kész ruhát és betessékelt a páholyba. Tiltakoztam... „Erzsi néni, mindjárt kezdődik az előadás.” „Tessék csak bemenni.” Mihály András: Együtt és egyedül című operája volt műsoron, 5 perc volt kezdésig és a ház majdnem üresen tátongott. Így a darab címéhez hűen egyedül voltam és együtt éreztem a szereplőkkel, akiknek így is énekelniük kellett. Darab, akkoriban semmiképpen sem maradhatott el. Ennek köszönhetően ruhapróbám, nagyon előkelő helyen zajlott le.

Budapest. A Magyar Állami Operaház díszteréből, Mihály András: „Együtt és egyedül” című operájából.
 Yll. Magyar Hírlap 1966. november 5. MTI Fotó-Ábrák Kft. kész.

Jelenet Mihály András: Együtt és egyedül c. operájából, amelynek 1966. november 5-én volt a bemutatója a Magyar Állami Operaházban.

„Mihály András 1965-ben töltötte be 48-ik életévét. Már eddig is jelentős művekkel gazdagította a magyar művészetet - alkotói útjának legnagyobb távlatai azonban csak most nyíltak meg előtte... Nemrégiben fejezte be az Állami Operaház megrendelésére írt „Együtt és egyedül” című kétfelvonásos operáját. Nagy érdeklődéssel várjuk, hogy ő, aki eddig jobbára a hangszeres műfajok területén alkotott, hogyan tudja kifejezni magát a vokális-drámai műfajban.”

(Kárpáti János: Mihály András. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1965)
 (A Szerk. kiegészítése)

- A Jóisten nagy ajándéka, hogy megismerhettem a művészet szépségét, hogy szolgálhattam ezt a csodálatos intézményt. Szerettem a művészeket, érzékeny, szív-emberek biztatni, dicsérni kell őket, akkor simulékonnyá válnak.

A kritikusok érzéketlen emberek, lelküket nem adják írásaikhoz. Sokszor kegyetlenek is, de ne felejtsek, az ő munkájuk és a színpadon fellépő művész teljesítménye nem egyenértékű.

Munkámnak már vége, de itthon se unatkozom, könyveket vásárolok, olvasok, verseket tanulok, hallgatom a rádiót, nézem a TV-t, írom a naplóm. Nem érzem magam elhagyatottnak, barátok érkeznek a múltból, asztalom mellett sokan falatoztak már: Melis György művész úr, Udvardy Tibor, Palcsó Sándor, drága feleségével. Komor Vili bácsi az Operaház kiváló karmestere, Velencén látogatott meg, kedves vizsla kutyájával. Lőrincze Lajos professzor úr felesége most írt, hamarosan meglátogat. Ez jelzés számomra, hogy munkám nem volt hiábavaló, szeretetemet, lángolásomat értékelni tudták. Érdeklődésükkel szebbé teszik az életemet. A haláltól nem félek, felkészülten várom. Minden nap ajándék, ilyen öregséget kívánok mindenkinek.

Életemből csak a gyerekáldás maradt ki, emiatt kevesebb öröm, de talán kevesebb fájdalom jutott részemül. Mindaz, ami utánam itt, ebben az otthonban marad, legyen hűséges barátaimé. Nyugodt lélekkel megyek el, nem bántottam soha senkit, annyit vártam el magamnak, amennyit én adtam másoknak: „Aki szeretetet vet, szeretetet arat.” Mostanában meséket találok ki, hogy az életem értelmesebb legyen...

- Mikor legutoljára felkerestem, szomorú kép fogadott: hályogosra fakultak a mindig csillogó ablakok, élettelenül hajoltak le a nemrég oly pompázatos virágok. Belül csend és mozdulatlanság...Fájni kezdett a hideg, szürkének tetszett a frissen hullott hó és a világ. Pedig karácsony volt.

***Hankiss Ilona** (Debrecen, 1935. nov. 6.) operaénekes tanulmányait a budapesti Zeneakadémián Sallay Józsa és Hoór-Tempis Erzsébet irányításával végezte. 1956-ban debütált a debreceni Csokonai Színházban Oscarként (Verdi: Az álarcosbál). 1965-től volt a Magyar Állami Operaház magánénekes. Híres szerepei: Mozart: Szöktetés a szerájból – Blonde; Mozart: Figaro házassága – Susanna / Cherubin; Mozart: A varázsfuvola-Pamina; Donizetti: Don Pasquale-Norina; Beethoven: Fidelio-Marzellina; Flotow: Márta; Verdi: Rigoletto-Gilda; Verdi: Az álarcosbál-Oszkár; Puccini: Bohémélet-Mimi, Kacsóh: János vitéz-Iluska.

Az ELTE Zenei Tanszékén docensi beosztásban, magánének mellett, operatörténeti drámajáték speciálkollégiumot vezetett.

Kitüntetései: Liszt Ferenc-díj, és a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje.